

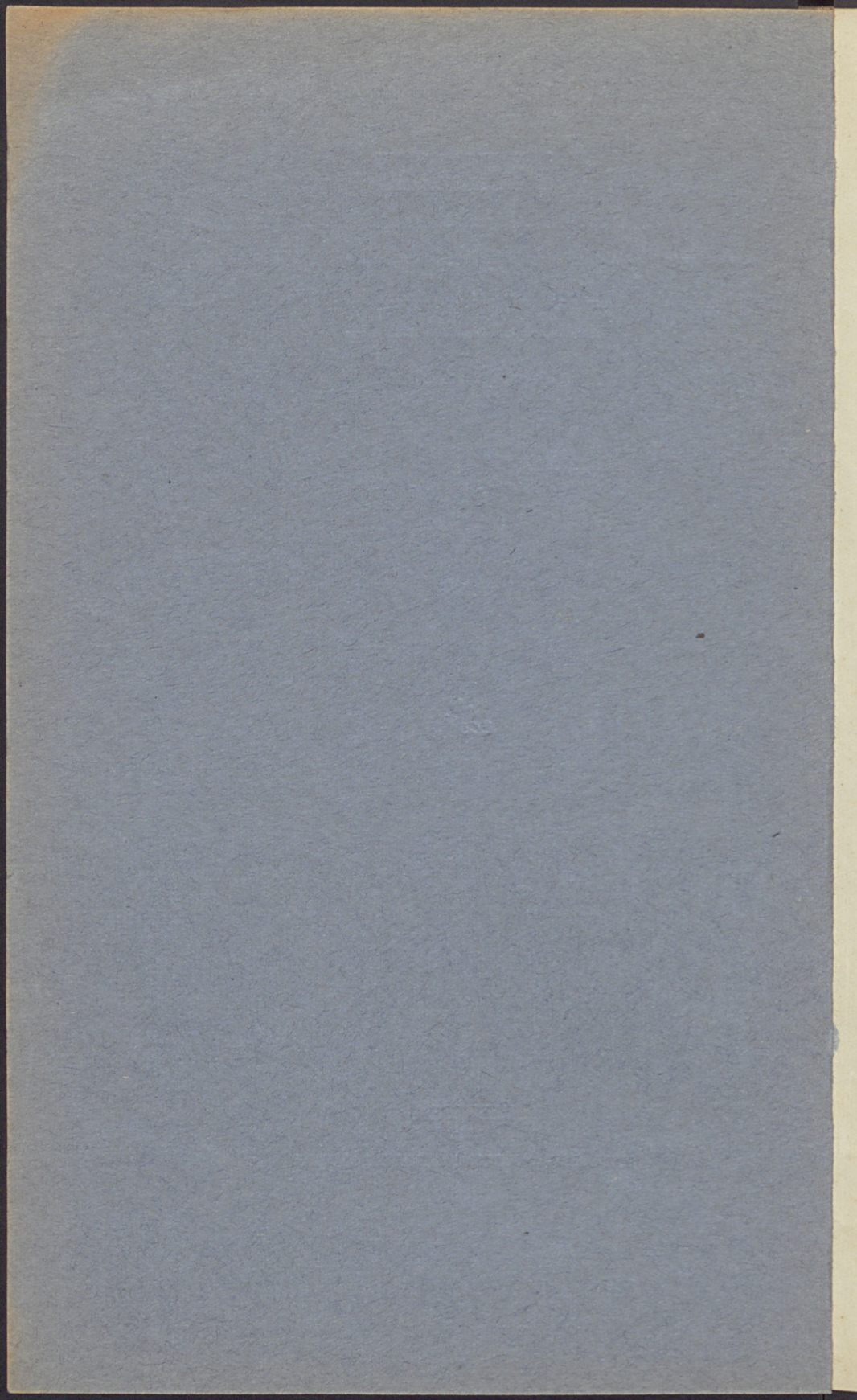
**A DEBRECENI
M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
RÖVID TÖRTÉNETE.**

DEBRECEN.

1928.

TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA

A DEBRECENI
M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
RÖVID TÖRTÉNETE.

I.

A debreceni m. kir. Tisza István tudományegyetem, bár tizennégy esztendő s multa tekinthet csak vissza, mégis azok közé a kiváltságos magyar tudományos intézetek közé tartozik, amelyeket évszázados megszentelt hagyományok lengenek körül s melynek életet adó gyökerei a debreceni református főiskola révén 400 éves tudományos talajba ágaznak szét.

A fejlődés és kapcsolat szemléltetése céljából s az ősi főiskolával szemben a tartozó tiszteletadásnak is helyt adva, bevezetődül nagy ecsetvonásokkal rávilágítunk a százados református főiskola (kollégium) múltjára és fejlődésére is.

A debreceni református kollégium alapítási éve 1550-re tehető, amikor enyingi Török János földesúr a korábbi ferencrendi zárdai iskolát átadta az akkor megalakult reformált egyháznak. Ebben az iskolában természetesen még a mai gimnáziumnak megfelelő osztályok nem voltak. 1571-től az adminisztrálás mellett önálló tanszéket ellátó rektora van (első tanszék), 1588-tól pedig a wittenbergi egyetem törvényei nyomán már akadémiává fejlődik. A rektor mellett ebben az időben kollaborátorok és széniorok tanítanak. A fejlődés természetesen az akkori idők viszonyaihoz képest lassan halad. A második rendes tanszéket I. Rákóczi György 1636-ban létesítette. 1660-ra esik a harmadik tanszék létesítése, amikor is a nagyváradi iskola a török dúlás elől Debrecenbe menekült és ezzel egybeolvadt. Ekkor vette fel a főiskola a kollégium nevet. 1704-ben állítja fel a város a negyedik tanszéket. A négy tanszék közül kettő theologiai, még pedig a dogmatikai és újtestamentomi voltak. A kollégiumban az elemi oktatástól kezdve minden akkori iskolatípus képviselve volt s hogy milyen jó hírnévnek örvendett, bizonyítja az a körülmény, hogy a tanulók száma a XVII. században a 3000-et jóval meghaladta.

Az akadémia fokozatosan tovább fejlődik: 1798-ban a város filozófiai tanszéket alakít; 1800-ban állittatik fel a hatodik tanszék, mely időtől fogva egységes vezetés mellett megindul a három irányu akadémiai

(hittudományi, jogi, filozófiai) szak fejlődése. A gimnáziumi tagozatban az oktatás a klasszikus preceptorok útján az akadémiai tanárok felügyelete alatt folyt. A tanszékek száma lassankint 12-re szaporodott, melyek a teológiai, jogi és bölcsészeti szakokra készítettek elő.

Az 1850-ben megjelent Organisations-Entwurf a gimnáziumban 12 tanszék rendszeresítését kívánván meg, 1853-ban megnyílik a nyolc osztályú gimnázium 12 tanárral és külön igazgatóval. A gimnázium 1911-ben külön épületet kap s az ősi kollégium épületéből kivonul.

Az akadémiai szakon is korszakos átalakulások történtek. 1853-ban létesült a külön jogi akadémia 4 tanárral, szintén közadakozásból. A bölcsészet és teológia pedig még egyideig összeforva marad. 1856-ban ugyan, Szoboszlai püspök halála után, ki az egésznek intéző lelké volt, megszűnt a jogakadémia, de 1861-ben új életre kelt és 1874-től fogva 6 rendes jogtanárral működött.

A bölcsészeti tanszék tanárai, az 1798-iki filozófiai tanszék kivételével a gimnáziumhoz mentek át. Azonban már 1897-ben ismét új történelmi tanszéket létesítenek. Napirenden volt az új fakultás s ezzel a protestáns vagy református egyetem létesítése. Különösen gróf Degenfeld József egyházkerületi főgondnok buzgólkodása folytán létesül is a bölcsészeti fakultás 1907-ben.

1914-ben a főiskola akadémiai tanszakainak állami egyetemmé történt fejlesztésével volt a teológiának 6, a jognak 8, a bölcsészetnek 10 tanára. Ezen kívül több magántanár.

A legrégebb iskola a városé volt (schola oppidi). Azután a felügyelet a debreceni egyház kezébe ment át, míg végre 1795 óta a tiszántúli egyházkerület püspökei és főgondnokai buzgólkodnak a kollégium fejlődésén. 1873-tól fogva tanítóképezdéje is van.

A legrégebb épület 1564-ből származott. Ez azonban 1802 június 11-én a Nagytemplommal együtt tűz áldozatává lett. Az új építés 1803-ban kezdődött közadakozásból és 1816-ban végződött be. Ekkor persze csak a frontépület készült el, melyben most a kollégiumi hivatalok, a körülbelül 300.000 kötetet számláló kollégiumi könyvtár és az oratórium vannak. A manapság négyszögű épületnek kiegészítő másik három oldala, melyekben most az egyetem teológiai, jogi és bölcsészeti fakultásai vannak, 1870—73-ban készült el. Hátsó részében van az egyetem aulájául szolgáló díszterem. Ugyanitt tartja a tiszántúli egyházkerület a maga gyűléseit. Az épület mögötti udvar hátsó részében vonul el a két emeletes internátus, mely körülbelül 180 egyetemi hallgató számára épült 1913-ban.

II.

Amíg a debreceni református főiskola előbb leirt tudományos intézményeivel és felszerelésével szolgálta és elégítette ki az ország jelentékeny részének kultúrzsükségeit, azalatt erős várai voltak a

nemzeti kulturának az 1777-ben Budapesten megnyílt, majd az 1872-ben Kolozsvárott létesített tudományegyetemek. A kolozsvári egyetem felállítását követő években csakhamar nyilvánvalóvá vált, hogy ez a két egyetem a magyar szellemi művelődés szükségleteit nem tudja kielégíteni. A kormány újabb egyetemek alapítására tett előkészítő lépéseket s nagyobb városaink nemes versenyre keltek, hogy falaik között épüljön új magyar egyetem. Ezt az évtizedes nemes versenyt törvényhozáskunk az 1912. évi XXXVI. törvénycikkkel úgy döntötte el, hogy egyszerre két egyetemet állított fel, Debrecenben és Pozsonyban, fokozatos fejlesztés mellett.

Debrecen mellett szólottak egyrészt földrajzi fekvése, az, hogy a magyar Aflöld keleti gócpontja, másrészt vidéke szintiszta magyar népének kulturális szüksége, főleg azonban nagy multja, mert református főiskolája révén hazánk tudományos és irodalmi életében, a nemzeti művelődés történetében mindig előkelő, nevezetes szerepet játszott. Debrecenben u. i., mint az előzményekben ismertettük, a főiskolai oktatásnak évszázados hagyományai voltak s már 1874-ben felvetődött a protestáns egyetem létesítésének eszméje, melynek céljaira rövid két évtized alatt 1.000.000 koronát meghaladó alapítványok tétettek. Ettől az időponttól az eszme megvalósításának gondolata állandóan foglalkoztatta úgy az egyházi, mint a közelebbről érdekelt világi köröket mindaddig, míg 1906-ban Debrecen város társadalmában az állami egyetem létesítésének gondolata felszínre jutott és az előbbi tervet ebbe az irányba terelte. 1906-ban Debrecen város törvényhatósága megalakította a városi egyetemi bizottságot, mely Debrecen városa részéről folytatta azt a küzdelmet, mely a felállítandó egyetemért a magyar városok között folyt s mely küzdelem az 1912. évi XXXVI. t. c.-ben érte el célját, biztosítva Debrecennek a harmadik egyetemet. Az egyetem felállításáért a legnagyobb áldozatokat egyfelől Debrecen sz. kir. város közönsége, másfelől a tiszántuli ref. egyházkerület hozta, még pedig előbbi azáltal, hogy az egyetem és a vele kapcsolatos klinikák céljaira a Nagyerdőn 105 holdnyi területet és építési költségekre 8 millió aranykoronát ajánlott fel és egyben átengedte már meglévő bábaképző intézetét. Utóbbi, t. i. a tiszántuli ref. egyházkerület, mint a református kollégium főhatósága, az egyetem felállítása érdekében megszüntette három akadémiai tanszakát, tehát a kollégium akadémiai tagozatát s egyben a hittudományi kar kiadásainak fedezésére évenként 70.000 aranykorona hozzájárulást ajánlott meg, továbbá az egyetemi kiadásokhoz a három első évben 60.000 koronával járult hozzá s mindaddig, míg az egyetemi épületek elkészülnek, gondoskodott az egyetem három fakultásának a kollégiumban való elhelyezéséről.

Igy kapcsolódik bele a debreceni tudományegyetem egy több százados multba visszatekintő ősi kálvinista intézménybe akkor, amikor a törvényes feltételek megteremtése után 1914. szeptemberében

tényleges működését ágyudörgés között s a világháború tornyosuló fellegei alatt megkezdí.

1914-ben, a háborus akadályok következtében, az öt fakultással szervezett egyetem csak három karral, nevezetesen: a református hittudományi, a jog- és államtudományi és a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karral indul el tudományos útjára. A másik két karnak, nevezetesen: az orvosi, valamint a matematikai és természettudományi karnak hiányoznak a működés előfeltételei.

Ez a három fakultás is, a háboru okozta súlyos gazdasági viszonyok és az állam pénzügyi teljesítőképességének egyoldalú igénybevétele folytán, nagy nehézségekkel küzd hivatásának teljesítése tekintetében.

Ehhez járult, hogy helyiségeikből a háboruban megsebesült katonáink részére tartalékkórház céljaira többit igénybevettek. A háboru zajának lecsillapultával a forradalmi idők, később a román megszállás hátráltatták egyetemünket tudományos tevékenységének kifejtésében s nemes céljainak elérésében. Ezeknek a viharoknak elcsendesülésével 1920 tavaszán indult meg intenzivebb tudományos munka az egyetem életében és 1922-ben veszi kezdetét fokozottabb tevékenység az egyetemi orvostudományi intézetek építése terén is.

1918. szeptember végén alakult meg az orvostudományi kar egyelőre négy tanárral és kapcsolódik bele az egyetem tudományos életébe. Az új intézetek ekkor még befejezetlenül állanak.

1918. október hó 23-án IV. Károly király Ő Felsége a féligmeddig kész klinikai felvételi épületben sub auspiciis Regis doktoravatást végez Zita királynő és az ország nagyjainak jelenlétében. Az utolsó hivatalos funkciója volt. Senki sem sejtette, hogy uralkodásának vége.

A revolúciós évek alatt az egyetemi építkezések igen lassan haladnak. Végre 1921 őszén kinevezik az orvosi fakultás többit tanárait is s a fakultás egyelőre ideiglenes épületekben (Augusztia szanatórium, DEMKE, Városi kórház) kezdi meg működését. A következő években évről-évre újabb és újabb intézetek és klinikák készülnek el és rendezkednek be, de az egész orvostudományi telep csak 1926-ban készült el. Zárókövét vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr Ő Főméltósága 1926. évi október hó 17-én tette le. Ugyanakkor lepleztük le gróf Tisza István szobrát, amelyet gróf Klebelsberg Kunó vallás-és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr, akinek a telep befejezése elsősorban köszönhető volt, ajándékozott a debreceni egyetemnek.

Egyetemünk már 1921-ben felvette gróf Tisza Istvánnak, az 1918. október hó 31-én mártír-halált halt nagy magyar államférfinak, volt miniszterelnöknek a nevét.

A békésebb idők a tudományos szükségletek kielégítését is lehetővé tették.

1920-ban nyílik meg az egyetemi Tisza István Internátus 60—80

egyetemi hallgató részére. 1923-ban a volt tanítói árvaház épületében külön helyiséget kapnak az orvosi vegytani és az orvoskari fizikai intézetek.

Még az 1915—16. tanévben létesül a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar mellett a debreceni m. kir. középiskolai tanárvizsgáló bizottság, valamint 1926-ban az országos m. kir. középiskolai tanárképző intézet.

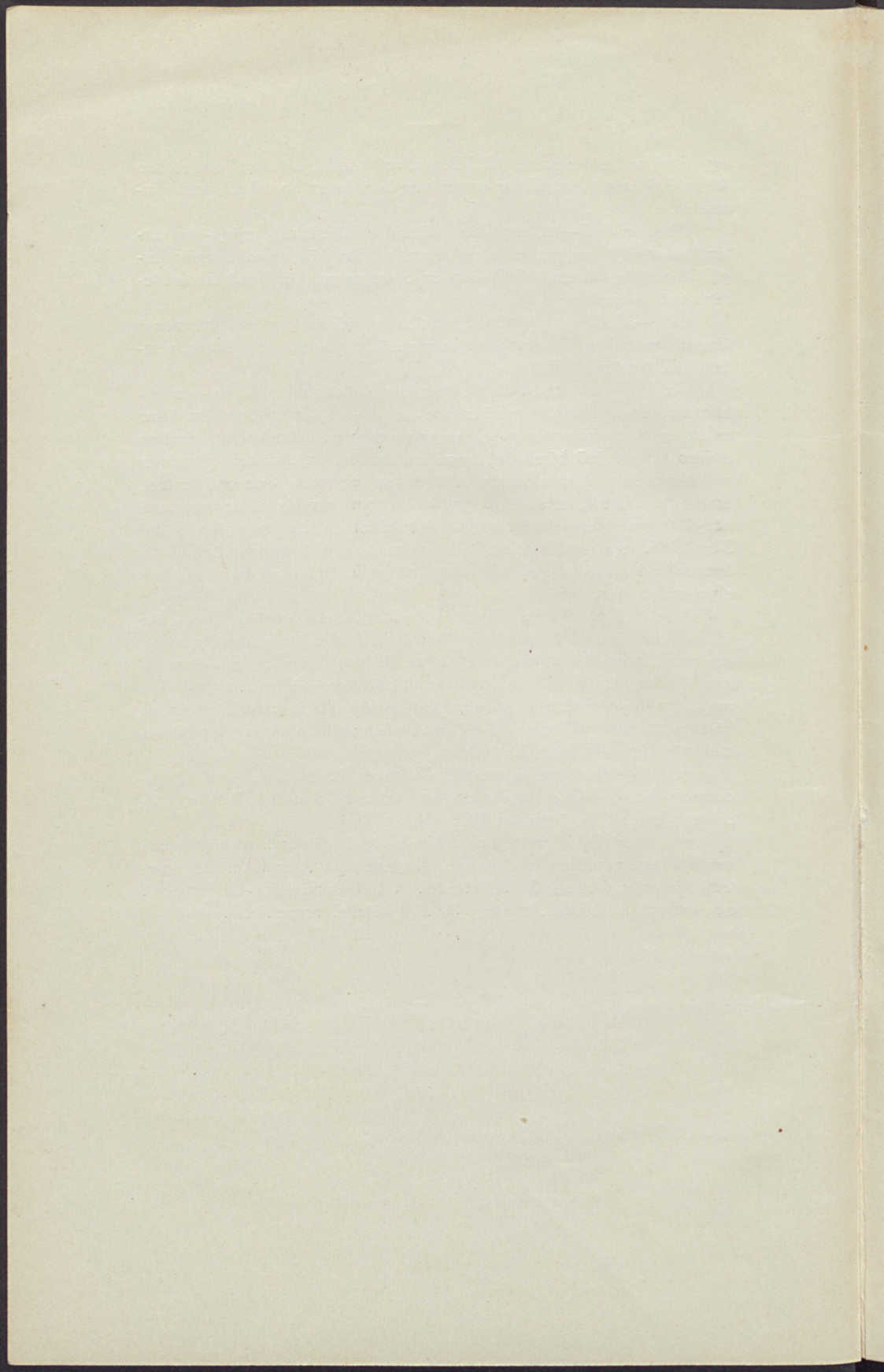
1925—26 óta egyetemünkön matematikai és természettudományi tárgyak is taníthatnak, részben a megfelelő orvoskari intézetekben, részben külön előadók útján.

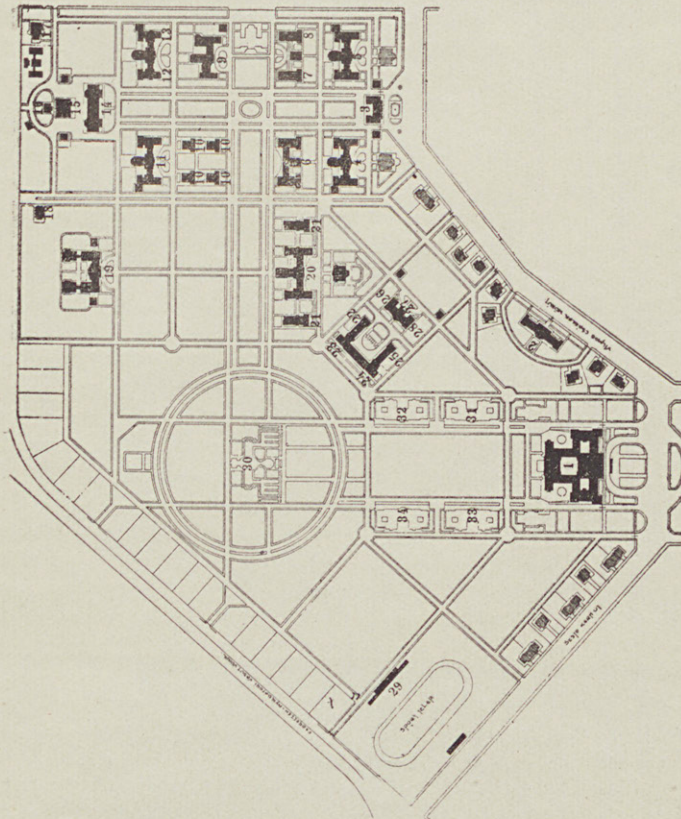
Az 1927—28. tanévben a református hittudományi, a jog- és államtudományi, valamint a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar és az egyetemi könyvtár még mindig részben a kollégiumban, részben a város különböző bérelt helyiségeiben működnek, azonban most már a legközelebbi megvalósulás előtt áll az egyetemi központi épület, amely hatalmas méreteivel az említett három fakultás és az egyetemi könyvtár elhelyezését szolgálja. Alapkövét 1927. évi június hó 3-án tettük le s remélhetőleg 1929 őszére az épület rendeltetésének átlesz adható s ezáltal egész egyetemünk végleges és valóban tökéletes elhelyezést nyer.

Végül rövid statisztikai áttekintés céljából közöljük, hogy az 1927/28. tanévben a református hittudományi karon 7, a jogi karon 13, az orvosi karon 14, a bölcsészeti karon 12 nyilvános rendes és rendkívüli tanár működik. A református hittudományi karon 2, a jogi karon 1, az orvosi karon 7, a bölcsészeti karon 11 magántanár van. A bölcsészeti karon 4 lector ad elő nyelveket. A tudományos segédszemélyzet száma 136.

A hallgatók létszáma az 1927/28. tanév II. felében: a ref. hittudományi karon 108, a jogi karon 491, az orvosi karon 251 és a bölcsészeti karon 175, összesen 1025 volt.

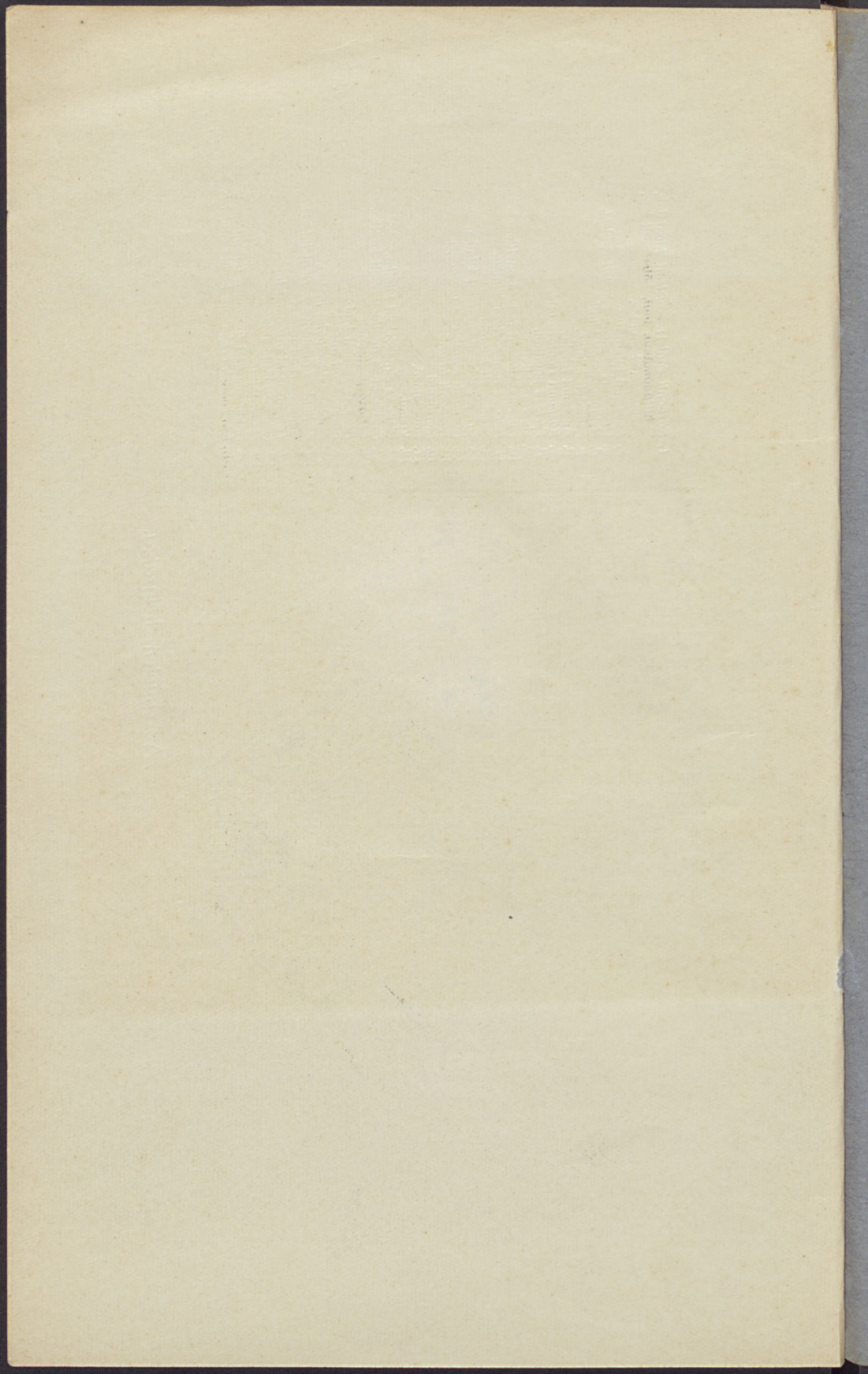
Az orvosi karon működik 7 klinika és 11 intézet, a bölcsészeti karon 10 szeminárium és 3 intézet. Kiegészíti az intézeteket az egyetemi könyvtár mintegy 30.000 kötettel. A kollégiumi könyvtár, amelyet egyetemünk is használ, mintegy 300.000 kötettel rendelkezik.

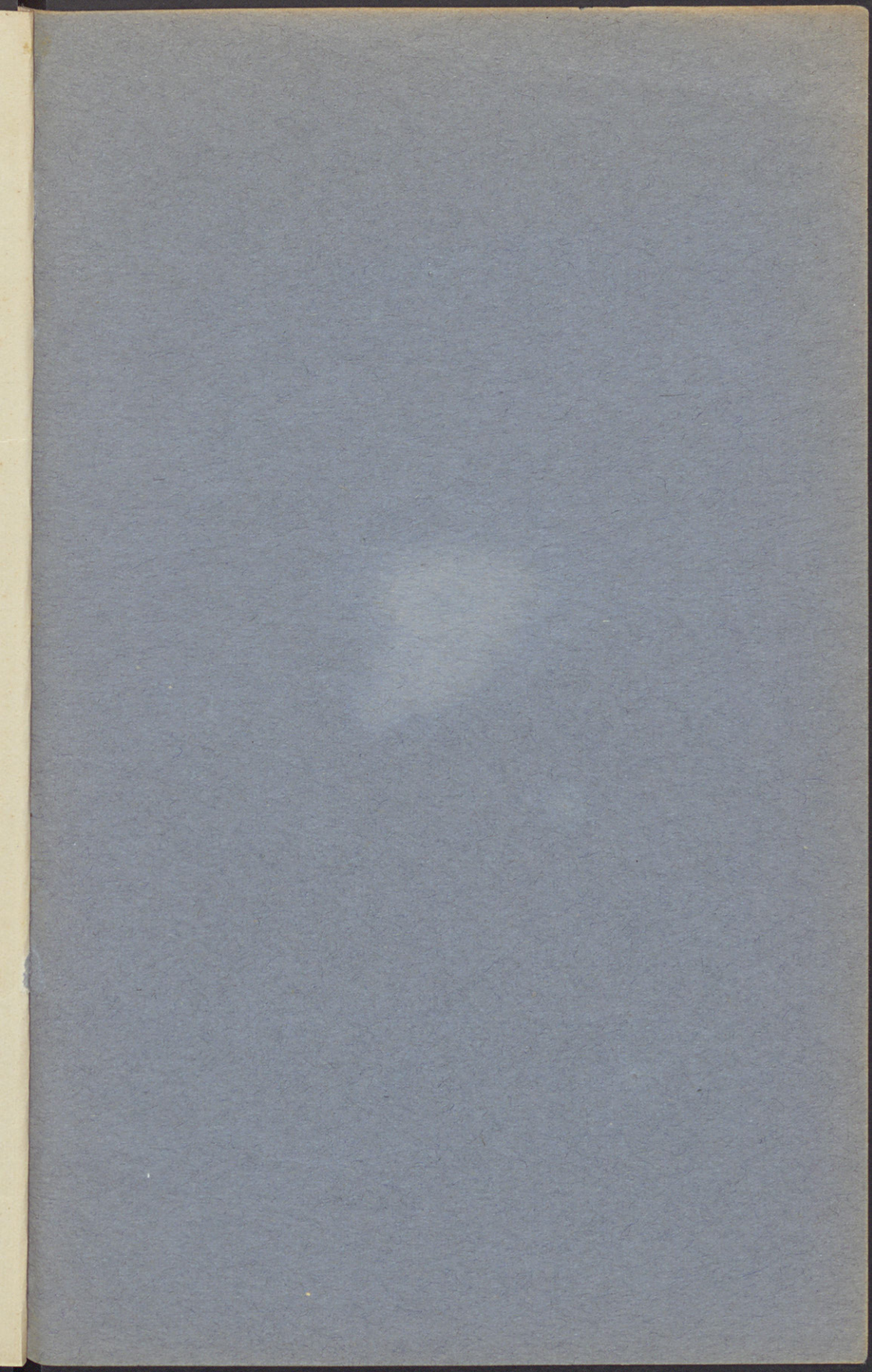

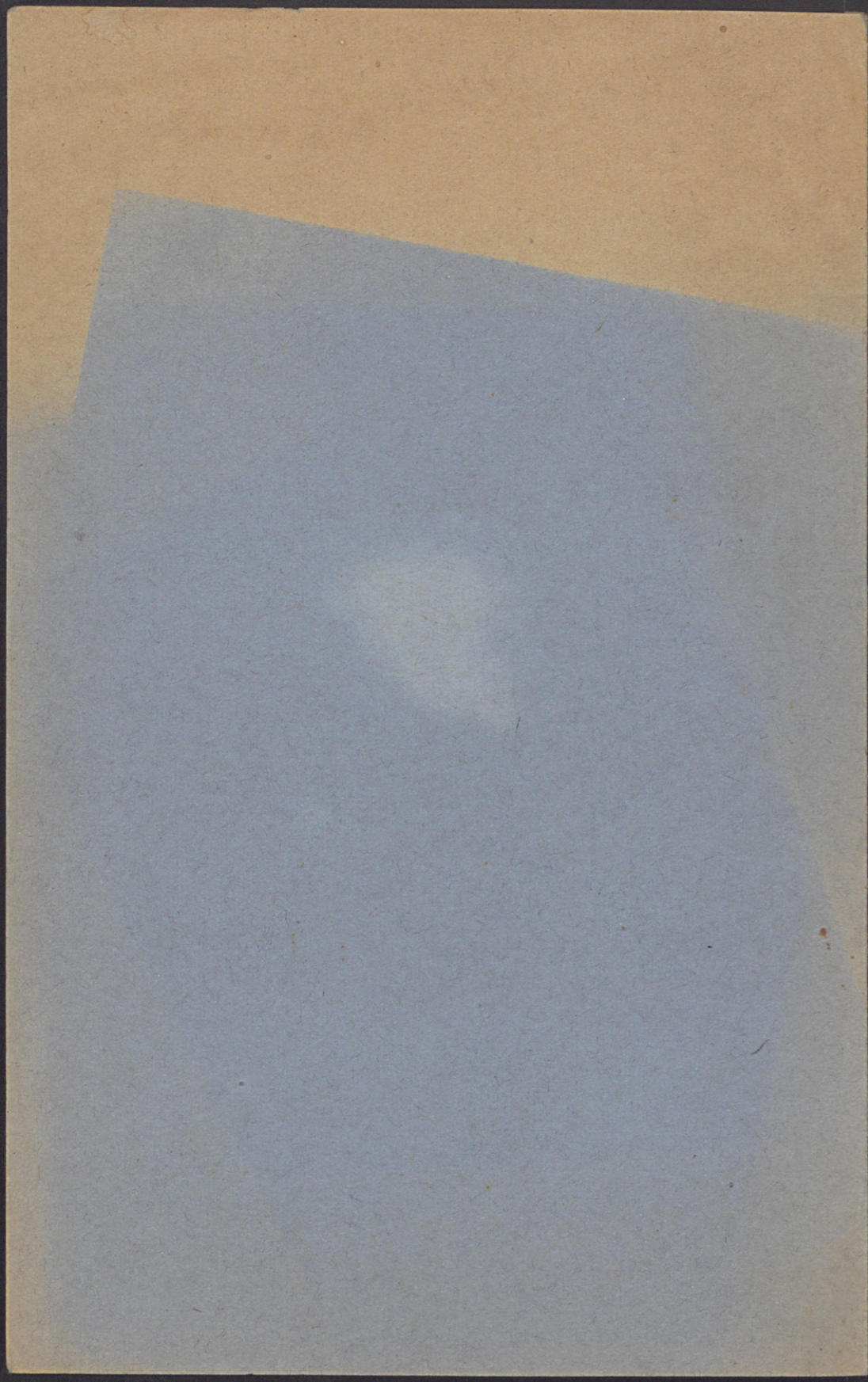

1. Központi épület; egyetemi hivatalok, hittudományi, jogi, bölcsészeti kar, egyetemi könyvtár.
2. Egyetemi internátus.
3. Orvostani klinikák felvételi épülete.
4. Belgyógyászati klinika.
5. Sebészeti klinika.
6. Apólonói iskola.
7. Központi Köntögen-intézet.
8. Fertőző pavilon.
9. Gyermekklinika.
10. Gyermekklinikai fertőző pavillonok.
11. Bőr- és nemikórtani klinika.
12. Szemészeti klinika.
13. Orr- és gégegyógyászati klinika.
14. Központi konyha és mosóház.
15. Központi fűtőház.
16. Sterilizáló.
17. Raktárfaló.
18. Vízmu.
19. Ideg- és elmekórtani klinika.
20. Szülészeti és nőgyógyászati klinika.
21. Fertőző pavillonok.
22. Közegészségügyi intézet.
23. Kórbonctani intézet.
24. Anatómiai-biológiai intézet.
25. Eleltani és általános kórtani intézet.
26. Gyógyszerintézet.
27. Törvényszéki orvostani intézet.
28. Sebészeti műló intézet.
29. Sporttribün.
30. Botanikus kert üvegháza (felépítetlen).
- 31., 32., 33., 34. Felépítésre kerülő épületek.

Az egyetem helyrajza.

Hibaigazítás.

- A 3. lap 1. sorában „Budapest” helyett: „Budán”,
az 5. lap első bekezdésének 3. sorában „1926-ban az országos” helyett: „1925-ben a debreceni”,
az 5. lap második bekezdésének 1. sorában „1925—26 óta” helyett: „Az 1923—24. tanév II. fele óta”,
az 5. lap negyedik bekezdésének 2. sorában „a református hittudományi karon 7” helyett: „a református hittudományi karon 8”,
az 5. lap negyedik bekezdésének 3—4. sorában „rendes és rendkívüli tanár” után: „és 6 szakelőadó”,
az 5. lap ötödik bekezdése után: „A *theologiai karon 8. a jogi karon 12 szeminárium működik.*” olvasandó.

